

Antirasismi koulumaailmassa

Normikriittinen ja antirasistinen pedagogiikka

Mona Eid, Alice Jäske ja Janina Waenthongkham

Ennakkotehtävä

Pienryhmäkeskustelut

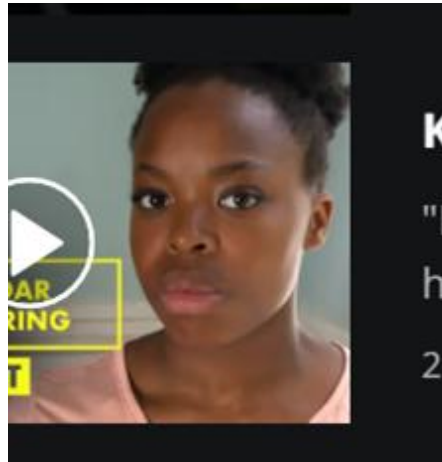
Ennakkotehtävän purku

- Pienryhmäkeskustelu, 2-3 hlön ryhmissä
- **Tunnistatteko ennakkotehtävämateriaalin ilmiöitä omassa kouluyhteisössänne?**
- Valmistautukaa jakamaan ajatuksianne koko ryhmälle

**KAIKKIEN KOULU?
PODCAST 1. JAKSO**

**SPOTLIGHT YLE
DOKUMENTTI**

**GUTSY GO
VIDEO**

**DIGIRAATI
EI RASISMILLE-
TEEMA**

**"KUKAAN EI SYNNY
VIHAAMAAN" -
RAPORTTI**

Nuorten toimintaehdotukset rasismin kitkemiseksi

- Nuoret ovat huolissaan siitä, että rasismi lisääntyy Suomessa. Rasismi lisää pelon ilmapiiriä, ja vähentää nuorten yleistä turvallisuudentunnetta.
- Nuoret toivoivat, että rasismin haitallisuudesta ja sen vastustamisesta puhuttaisiin enemmän.
- Nuoret haluavat oppia lisää keinoja, joilla rasismiin voi puuttua.
- Nuoret toivoivat, ettei antirasismien opettelu jätettäisi pelkästään yksilöiden vastuulle ja että sitä **pitäisi opettaa enemmän kouluissa** ja myös päiväkodeissa.
- Nuorten viesti aikuisille on, että he tarvitsevat aikuisten tukea rasismiin puuttumisessa
- Koulujen ja oppilaitosten **aikuiset ottavat päävastuun puuttua siellä tapahtuvaan** rasismiin, kiusaamiseen ja rasistiseen vitsailuun.
- Ketään nuorta ei jätetä yksin. Aikuiset ryhmäyttävät aktiivisesti eri taustoista tulevia nuoria koulussa, harrastuksissa ja työpaikoilla.
- Nuorille annetaan ammatillista ja vertaistukea rasismin kokemusten käsittelyyn. Toiminnasta tiedotetaan nuorille ja sitä resurssoidaan.
- Nuorten kanssa työskentelevät aikuiset kuuntelevat nuorten toiveita ja antavat heille konkreettisia neuvoja tavoitteiden ja unelmien saavuttamiseen.

Lähde: "Kukaan ei synny vihaamaan" – Nuorten dialogit rasismista ja syrjinnästä

*Lähde: Digiraati: Ei rasismille:
<https://digiraati.fi/statement/preview/47>*

Antirasismien peruskäsitteet

Miksi tärkeää?

- Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa viranomaisia, koulutuksen järjestäjiä ja työnantajia edistämään yhdenvertaisuutta ja puuttua syrjintään
- Koulun henkilökunnan tuottamilla malleilla ja kuvastolla paljon valtaa, myös valkoisissa ympäristöissä
- Rasismin vaikutukset rodullistettujen oppilaiden mielenterveyteen
- Vähemmistöstressi
- Oman ammattitaidon jatkuva kehittäminen
- Me kaikki voimme yksilöinä vaikuttaa toimintaympäristöjemme yhdenvertaisuuteen, reiluuteen ja mukaan ottavuuteen.

Rasismi ja rodullistaminen

- Rasismi perustuu rodullistamiseen
- Rodullistamisella on oikeutettu kolonialismia ja sortoa
- Rodullistamisprosessin tuloksena syntyy rasismia
- Rasismi on monitasoista ja ilmenee eri tavoin
  - Arkipäivän rasismi: mikroaggressiot, rasistiset vitsit
  - Rakenteellinen rasismi: rodullistava opinto-ohjaus, representaatio, rekrytointisyrjintä
  - Sisäistetty rasismi: sisäistetty ajatus omasta huonommuudesta

Rasismin historiaa Suomessa

- Suomalainen sivistyneistö on luonut ja ylläpitänyt eriarvoistavia luokitteluja erityisesti suhteessa venäläisiin, saamelaisiin ja romaneihin, erityisesti itsenäistymisen jälkeen.
- Yli kolmasosa Suomessa asuvista saamelaisista joutui kallonmittausten kohteeksi Yrjö Kajavan toteuttamassa tutkimuksessa, jossa ihmisiä luokiteltiin ryhmin fyysisten piirteiden mukaan 1920-1930-luvuilla. Saamelaisten fyysisiä ominaisuuksia mittaavia tutkimuksia tehtiin pitkälle 1970-luvulle saakka.
- Saamelaisyhteisöjä assimiloitiin kulttuurisesti ja kielellisesti mm. koulukotitoiminnalla.
- Romaneja kontrolloitiin irtolaislainsäädännön avulla ja 1900-luvun alussa ehdotettiin muun muassa romanien rekisteröimistä ja romanilasten kokoamista asuntolakouluihin.
- 2. maailmansodan jälkeen romanipolitiikan keskiössä oli romanilaisten tuominen ”normaalin elämän piiriin”, mikä johtivat romanilasten lastenkohteihin sijoituksiin.
- Ketkä kuuluvat hiljaisuuden kulttuureihin Suomessa? (Freire, 1985)

Lähteitä: mm.

Suvi Keskinen, Minna Seikkula & Faith Mkwesha: Rasismi, valta ja vastarinta; Vesa Puuronen, Saamelaiset, koulu ja rasismi; Paulo Freire, The Politics of Education

10.10.2024

8

Etnisyyteen, alkuperään ja ihonväriin perustuva syrjintä on yhteiskunnallinen haaste

- Etninen tai kansallinen alkuperä sekä ihonväri lukeutuvat yleisimpiin syrjintäperusteisiin Suomessa (Euroopan komissio, Erytiseurobarometri, 2023).
- Afrikkalaistaustaisista **54 %** kokenut rasistista syrjintää kyselyä edeltävän vuoden aikana ja **63 %** edeltäneen 5 vuoden aikana. (Being Black in the EU, Euroopan perusoikeusvirasto, 2022).
- Muslimeista **63%** on kokenut rasistista syrjintää viimeisen 5 vuoden aikana Suomessa. (Being Muslim in the EU, Euroopan perusoikeusvirasto 2024)
- Rasistista syrjintää ja häirintää koettu kaupunkitiloissa, työelämässä, koulutuksessa sekä julkisissa palveluissa, kuten sosiaali- ja terveystaloudissa (Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä, Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2019).

Antirasismi

- Aktiivista rasisminvastaista toimintaa
- Ibram X. Kendi: *"Alkaessamme ymmärtää, että eriarvoisuuden suhteen ei ole pahoja tai hyviä ihmisiä, vaan tekoja, jotka edistävät yhdenvertaisuutta tai heikentävät sitä – olemme ottaneet ensimmäisen askeleen rasismiin vastustajina."*

Toiminta on esimerkiksi:

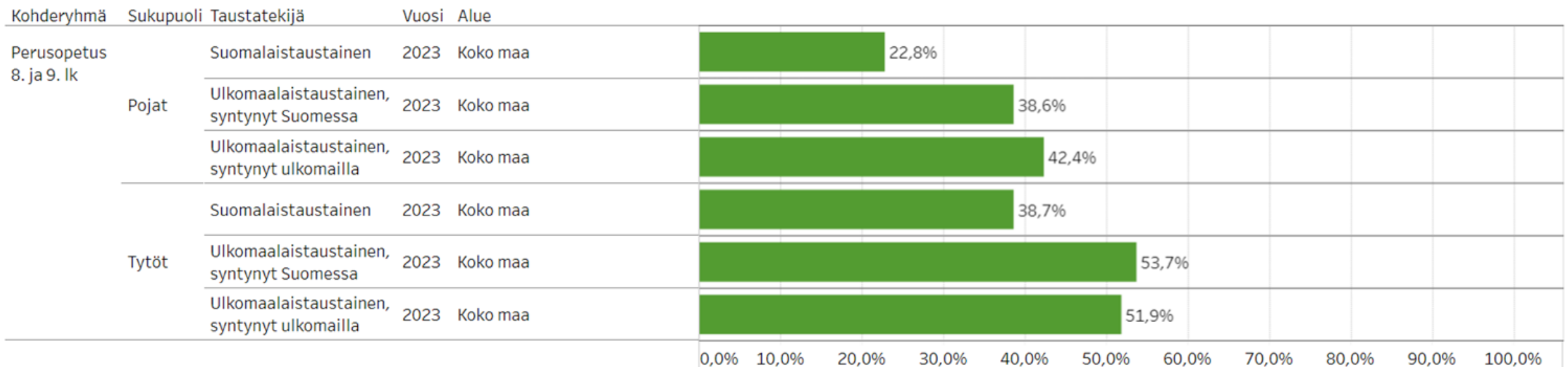
- (tiedostamattomien) ennakkoluulojen ja oletusten havaitsemista itsessä
- alkuperään ja valkoisuuteen liittyvien normien tunnistamista yhteiskunnassa ja yhteisöissä
- rasismien tunnistamista rakenteellisena ilmiönä

Rasismi koulumaailmassa

Nuorten kokema syrjintä koulussa tai vapaa-ajalla - syntyperän mukaan

Kokenut syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla

Lähde: Kouluterveyskysely, 2023

" Huutelu koulumatkoilla alkoi jo ala-asteella. Opettajat eivät ole koskaan puuttuneet koko peruskoulun läpi jatkuneeseen rasismiin vaan vähättelivät kokemuksiani koko kouluajan. Olen yläasteella sairastunut vakavaan masennukseen, jonka yksi osatekijä on rasismi ja se, että siihen ei puututtu.

Minulle on tarjottu mm. ihonvärin perusteella suomen kielen kursseja maahanmuuttajille, vaikka äidinkieleni on suomi. Minua ei ole otettu ryhmiin, koska muut oppilaat ovat väittäneet kielitaitoani puutteelliseksi, vaikka olen syntynyt ja kasvanut Suomessa."

A decorative horizontal line with a repeating wavy pattern in a light blue color.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvitys afrikkalaistaustaisten kokemasta syrjinnästä, 2020

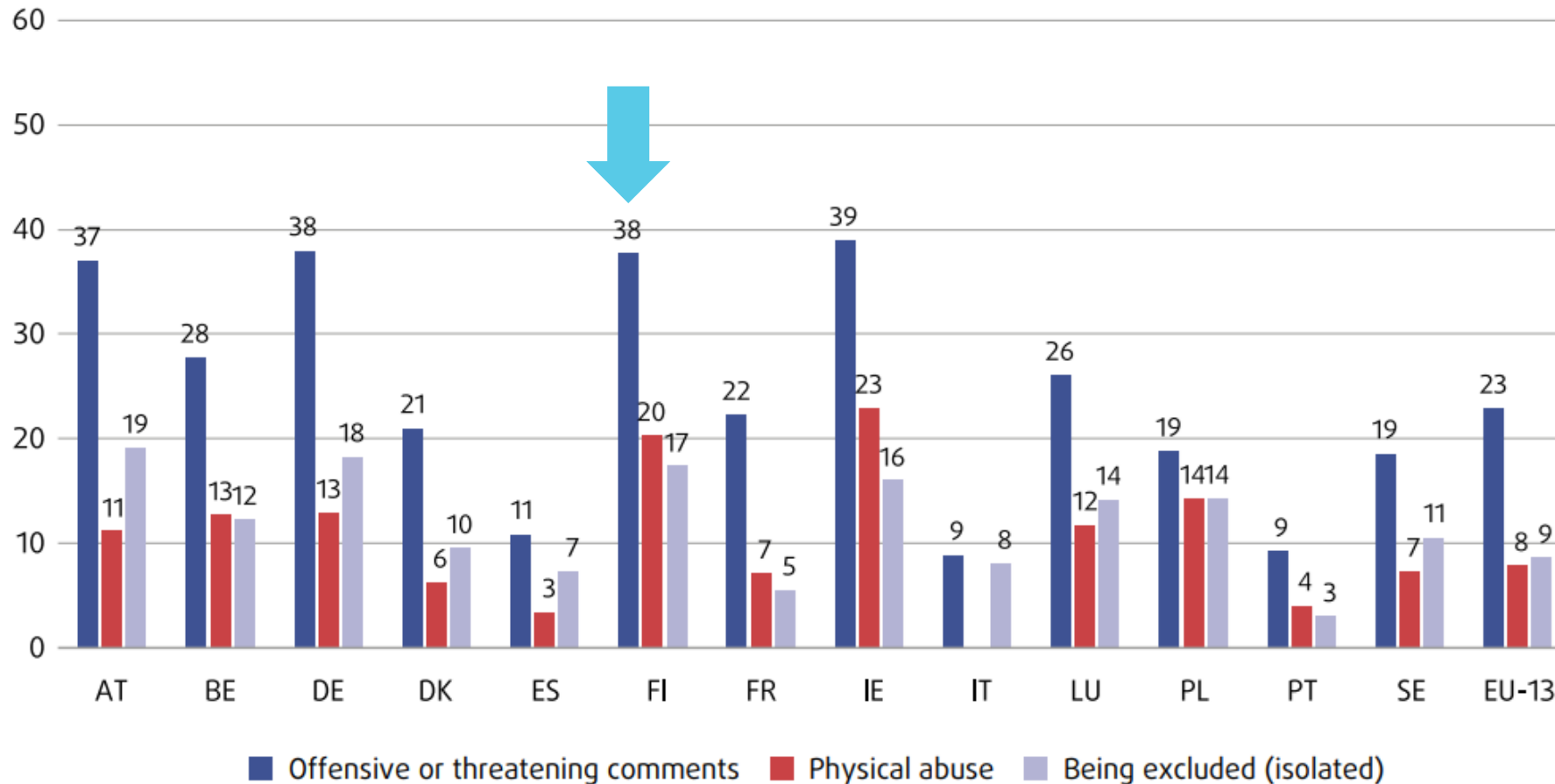
"Mihin toivoisit muutosta? "Rasismiin. Olen koulun ainut romani, Minua kiusataan siitä melko usein. Itse en siitä välitä, koska olen ylpeä siitä mitä olen. Opettajat eivät puutu asiaan"

Romanilasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen Suomessa. Kansallinen lapsistrategia. 2023.

Afrikkalaistaustaisten kokema rasistinen häirintä koulussa eri Euroopan maissa

FIGURE 16: RACIST HARASSMENT EXPERIENCED BY RESPONDENTS' CHILDREN AT SCHOOL IN THE 12 MONTHS BEFORE THE SURVEY (%)^{a,b}

Etuoiikeusbingo

Etuoikeusbingo: valkoisuusnormi

Mitä enemmän saat rasteja sitä vähemmän rasismi ja rodullistaminen vaikuttavat elämässäsi

Itselfreflektio: Mitä ajatuksia sinulla heräsi etuoikeusbingon tehtyäsi?

Lähde: Olen antirasisti –kampanjan sivusto

En ole koskaan joutunut olemaan ainoa etniseen tai uskonnolliseen ryhmääni kuuluva huoneessa.	Kukaan ei ole kyseenalaistanut suomalaisuuttani.	Kun astun kotiovesta ulos, minua ei puhutella englanniksi säännöllisesti.	Kun käyn kaupassa, vartijat eivät lähde seuraamaan minua.
Vanhemmilleni ei ole ehdotettu, että siirtyisin S2-opetukseen.	Minua ei ole ohjattu tietylle ammattialalle taustani perusteella.	Minun ei tarvitse piilotella mitään osaa identiteetistäni koulussa.	Minun ei ole tarvinnut toimia kielen tulkkina vanhemmilleni.
Viettämäni pyhä- ja juhlapäivät on merkattu yleiseen kalenteriin.	Tunnistan itseni koulukirjojen kuvastosta.	TV-sarjaa katsoessani näen usein samaistuttavia hahmoja.	Nimeni osataan automaattisesti lausua oikein.
Minun ei tarvitse pelätä solvaavaa kielenkäyttöä etnisen identiteettini vuoksi.	Voin ostaa laastaria, joka on samanväristä kuin ihoni.	En ole tuntenut oloani epämuikavaksi kuullessani vitsejä, jotka liittyvät etniseen identiteettiini.	Kukaan ei koskaan ole kysynyt minulta, mistä olet "oikeasti" kotoisin.

Valkoisuusnormi

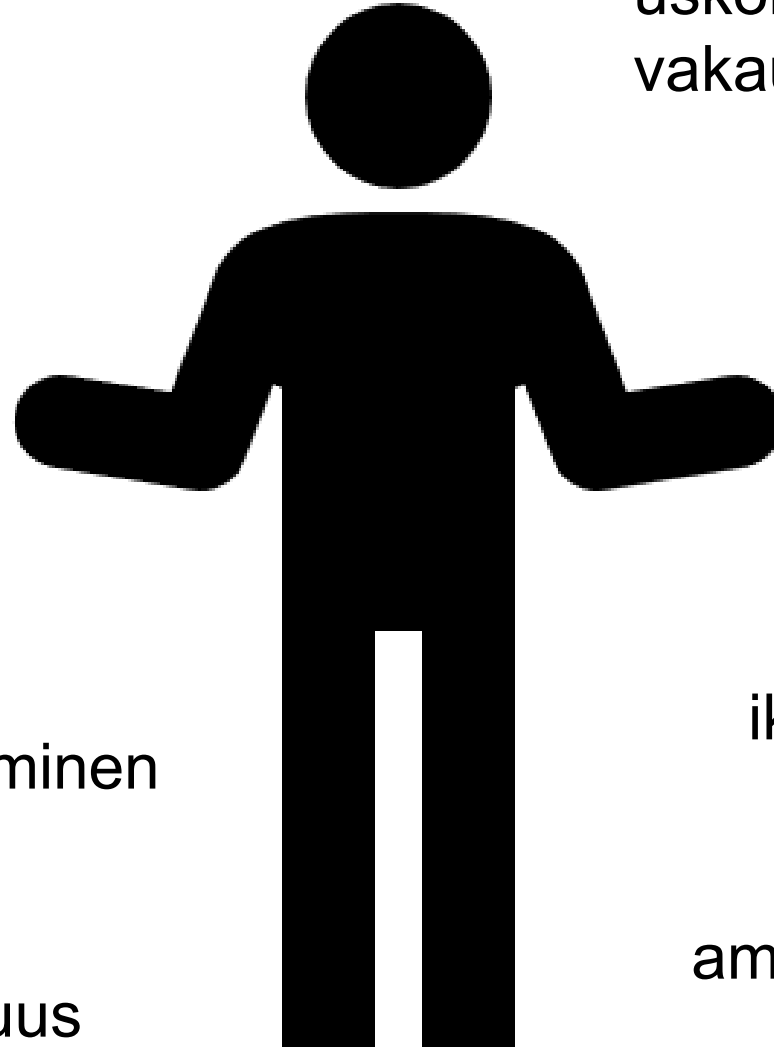
Valkoisuusnormi

Valkoisuusnormi viittaa sosiaalisiin näkymättömiin arvostuksiin ja valtasuhteisiin, jossa länsimaalaisuus ja eurooppalaisuus nähdään yhteiskunnallisia rakenteita määrittelevänä normina

- Kuka on suomalainen? Kuka koetaan suomalaiseksi?
- Kenen tarinoita / historiaa kerrotaan?
- Millaisia kuvituksia oppimateriaaleissa on?
- Missä rooleissa ja millaisina toimijoina eri taustaiset henkilöt nähdään?
  - Ketkä näkyvät vallan paikoilla ja asiantuntijoina?
  - Ketkä ovat aktiivisia toimijoita?
  - Miten ohjataan eritaustaisia nuoria opintopolullaan eteenpäin?

Moninaisuus meissä

uskonto tai
vakaumus

perhesuhteet

terveydentila

sukupuoli

alkuperä

yhteiskuntaluokka

kieli

mielipide

seksuaalinen suuntautuminen

ikä

kansalaisuus

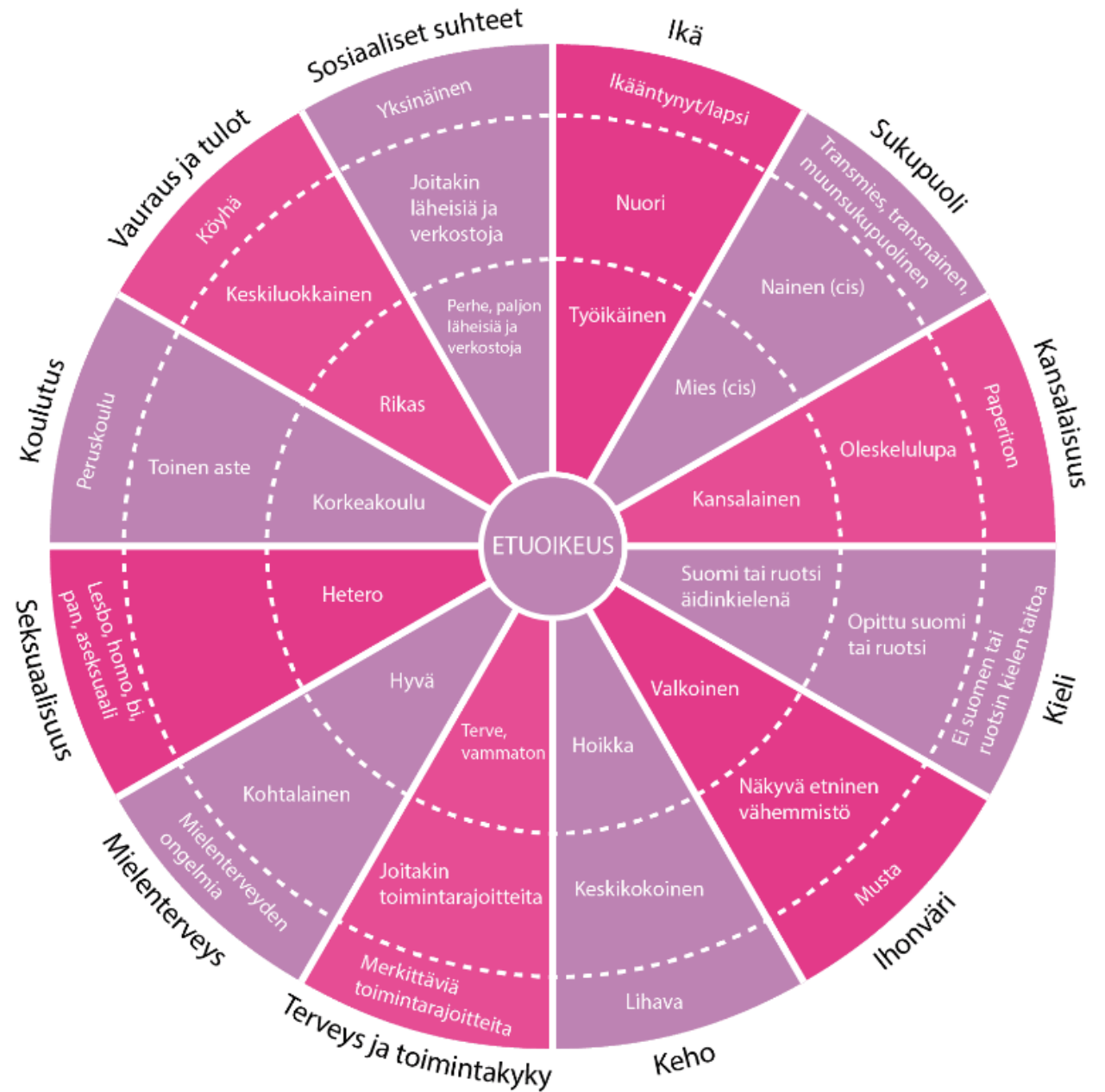
poliittinen
toiminta

vammaisuus

ammattiyhdistystoiminta

Etuoikeuksien tunnistaminen

- Omien etuoikeuksien ja valta-aseman tunnistaminen voi auttaa yhteiskunnallisten normien tunnistamisessa
- Kaikki etuoikeudet eivät ole näkyviä
- Millaisia kokemuksia itsellä ulossulkemisesta? Mikä on oma tulokulmani syrjäntäkokemuksiin?

10.10.2024

Etuoikeuskehä on saanut inspiraationsa seuraavilta: [CCR](#), Sylvia Duckworth ja Michaela Moua. Kehä on muokattu suomalaisen 2020-luvun yhteiskuntaan sopivaksi.

Antirasistinen pedagogiikka

Antirasismi toimintakulttuuriin

- **Arvot ja toiminnan linjaukset opetussuunnitelmissa**

- ”Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi samanarvoisina riippumatta mistään henkilöön liittyvästä tekijästä”
- ”Oppilailla on yhdenvertainen mahdollisuus saada ohjausta sekä tukea kehitykseensä ja oppimiseensa sekä yksilöinä että ryhmän jäseninä.”
- ”Kiusaamista, väkivaltaa, rasismia tai muuta syrjintää ei hyväksytä ja epäasialliseen käytökseen puututaan”
- ”Yhteisö arvostaa ja hyödyntää maan kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä omaa ja ympäristön kulttuurista, kielellistä, uskonnollista ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Se tuo esiin saamelaiskulttuurin ja eri vähemmistöjen merkityksen Suomessa.”

- **Käytännön toimet**

- Miten yhdenvertaisuutta ja kaikkien osallisuutta edistetään käytännössä?
- Miten moninaisuutta tuodaan esiin koulun arjessa?
- Miten ennaltaehkäistään syrjivää kiusaamista?
- Millaisia olisivat antirasistiset opetussisällöt?
- Miten syrjintätapauksissa toimitaan?

- **Rakenteet**

- Millaisia rakenteita koulussa on rasismia kohtaavien tukemiseen?
- Antirasismiyhteyshenkilö? Yhteistyökanavat vanhempiin?

”Hyväntahtoinen monikulttuurisuuskasvatus ei riitä purkamaan eriarvoisuutta”

KONSERVATIIVINEN DISKURSSI

- ”Toisia” tulee opettaa maan tavoille
- Maahanmuuttaneet ja muut ei-valkoiset ihmisiä, joita tulee integroida länsimaiseen kulttuuriin eli
- Kulttuuriset erot nähdään pysyvinä ja sisäsyntyisinä

LIBERAALI DISKURSSI

- Monikulttuurisuus rikkautena, mutta ei pureuduta valtarakenteisiin
- Ei huomioi ”rotua”, hiljentää rasismien kokemukset
- Äänessä usein etuoikeutetut ja normiin kuuluvat
  - Mahdollistaa mukavuusalueella pysymisen

KRIITTINEN DISKURSSI

- Huomioi vallan, normit ja etuoikeudet
- Pureutuu prosesseihin, joissa ”Toista” tuotetaan
- Kulttuuria ei ylikorosteta, se nähdään dynaamisena ja muuttavana
- Purkaa vastakkainasettelua
- Monikulttuurisuuskasvatus koskettaa kaikkia

Vinkkejä antirasistiseen pedagogiikkaan

- Tunnista omat (tiedostamattomat) ennakkoluulosi
- Kohtaa oppilaat yksilöinä. Älä oletta.
- Vahvista luokkahenkeä ja yhteenkuuluvuuden kokemusta. Vältä kategorisointia (“me tällaiset” ja “he tuollaiset” S2-oppilaat, kantasuomalaiset)
- Tarjoa samastumisenkohteita vähemmistöihin kuuluville oppilaille
- Älä vähättele rasismikokemuksia vaan kysy lisää.
- Vältä sanomasta, että ”et näe värejä” – niissä ei sinänsä ole mitään vikaa.
- Pohdi oppilaiden kanssa yhdessä, mitä on rasismi.
- Kartoita tilannekuvaa vähemmistökokemuksista
- Tee selväksi oppilaille miten kiusaamisen ja syrjinnän tapauksissa toimitaan
- Konkretisoi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa.

Kuva: Brené Brown, Daring classrooms

Esimerkkejä antirasismia edistävistä toimista

- Tutkikaa ys-ajalla oppikirjojen kuvia ja käykää keskustelua havainnoista.
- Käykää läpi Kouluterveyskyselyn oppilaitoskohtaiset tulokset ja tutkikaa, onko siellä syrjivän kiusaamisen indikaattoreita
- Turvallisemman tilan ohjeet käyttöön ryhmän kanssa, esimerkki miten turvallisista tiloista voi sopia yhdessä opetusryhmän kanssa: https://www.potentiaalihanke.fi/wp-content/uploads/2022/05/L-Potentiaali_turvallisemmantilanperiaatteet2022-2.pdf
- Luokan kielellisen moninaisuuden näkyväksi tekeminen, esim. tervehdys kaikilla luokassa puhutuilla kielillä.
- Ulkomaalaistaustaisten vanhempien tiedottaminen koulupoluista ja harrastusmahdollisuuksista.

SanomaPron Geos 3 -oppikirjasta (lukion maantiede 2021, s. 75.

06.04.2022 12:07

Hei opiskelija,

jos vietät Ramadania, voit pyytää päivän aterian take away -muodossa ruokalasta mukaasi. Voit käydä kokoamassa annoksen koulun lounasaikana, ja jättää sen kylmäsäilytykseen ruokalaan. Ateria tulee kuitenkin noutaa kello 15 mennessä.

--

Dear student,

if you are having Ramadan, you can get the day's meal from the diner as a take away -meal. You can choose your portion during the lunch break and leave it into the diner's fridge. Please remember to collect your meal by 3 p.m.

Anna elämän maistua

Hyödynnä teemapäivät ja niihin liittyvä [Maailmankoulun materiaali](#), esim.

- 3.12. Kansainvälinen vammaisten päivä
- 6.2. Saamelaisten kansallispäivä
- 21.3. Rasisminvastainen päivä ja viikko
- 8.4. Romanian kansallispäivä
- 17.5. Kansainvälinen homo-, bi- ja transfobian vastainen päivä
- 21.5. Kansainvälinen kulttuurisen moninaisuuden päivä

Kuva Irmeli Huhtalan opinnäytteestä *Koti etsii ihmistä – romanikuvat mainoksissa* (2007)

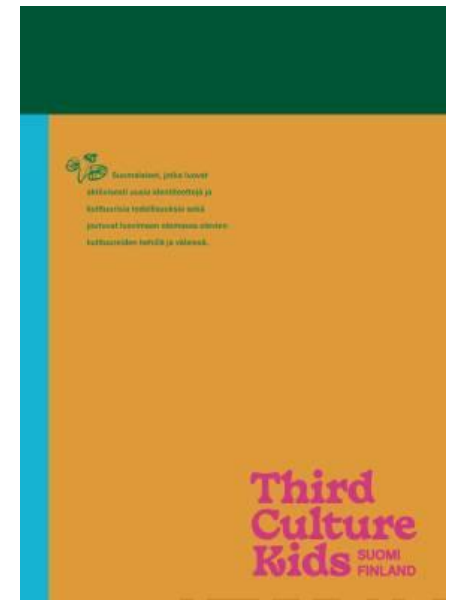
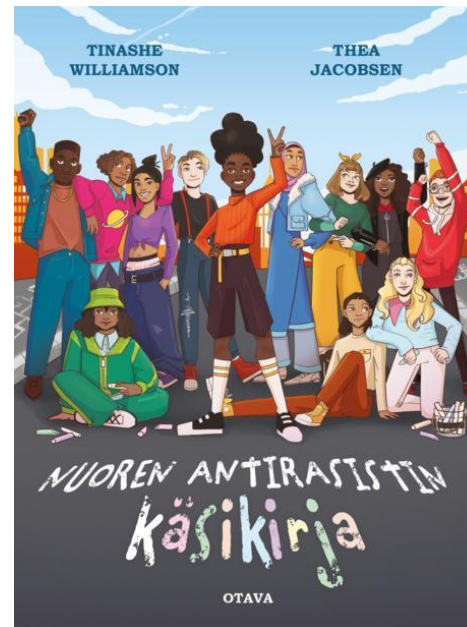

Opetusmateriaalia

- Maailmankoulun [videovinkit syrjinnän- ja rasismin vastaisuuteen](#):
  - Maailmankoulun matkalaukku varhaiskasvatukseen ja alkuopetukseen: [Minä ja muut – Me yhdessä](#)
  - Maailmankoulun matkalaukku yläkouluun ja toiselle asteelle: [Moninainen Suomi](#). Valmiita tuntisuunnitelmia harjoituksineen ja materiaaleineen.
- Muiden mediasta meidän mediaksi - [Kulttuurisensitiivinen mediakasvatusopas](#); Hyviä harjoituksia nuorten kanssa representaatioista
- Punainen Risti
  - [Rasismin vastaisen viikon 17.-23.3 materiaalit kouluihin](#) esim. [Tunnista ja toimi –navigaattori](#)
  - [oppimateriaalia yhdenvertaisuudesta](#) (mm. kaksi prosessidraamatyöpajaa, rasisminvastaisen viikon aamunavauksia, yhdenvertaisuusvisat, Kiehumispiste-dokumenttiin liittyviä harjoituksia)
- Tukimateriaaleja rasisminvastaiseen työhön [OPH:n verkkosivuilla](#)
- Unicefin [oppitunti alakouluun rasismin ja syrjinnän tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta](#)
- Yhteiset Lapsemme, [maksuttomat työpajat](#)
- Yhteiset Lapsemme, Ole rohkea ja reilu –[opas rasismin käsittelyyn lasten kanssa](#)

Kirjoja varhaiskasvatukseen ja kouluun

Kiitos